

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám

Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

LECHNER ZOLTÁN¹ – GIBÁRTI SÁRA²

TÖRÖKORSZÁG SZÍRIA-STRATÉGIÁJA 2011 ÉS 2015 KÖZÖTT

ABSZTRAKT

A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy részletesen áttekintse Törökország Szíria-stratégiájának evolúcióját a 2011 és 2015 közötti időszakban. Az „arab tavasz” általános vonatkozásainak ismertetését követően a dolgozat második fejezete a török politikai kommunikáció elemzésén keresztül mutatja be azt, hogy Ankara miként jutott el a „kivárástól” a „proxyháborúig”. A harmadik rész arra kérdésre keresi a választ, hogy miként kapcsolódott össze, illetve hatott egymásra az észak-szíriai autonóm kurd régió területi expanziója, a Törökországon belüli török-kurd viszonyrendszer alakulása, valamint a 2015 júniusi törökországi parlamenti választás. A negyedik fejezet a szíriai háború által kiváltott menekültválság Törökországra gyakorolt hatásait vizsgálja humanitárius szempontból. A szerzők végkövetkeztetése szerint Ankara túlzott ambícióktól és téves feltételezésektől vezérelve 2012-re olyan mértékben involválódott a konfliktusban, hogy abból többé nem volt lehetősége kihátrálni; az egyre súlyosabb geopolitikai, gazdasági és szociális kihívások pedig a szíriai rezsim megdöntésére irányuló török külpolitika kudarcához vezettek.

Kulcsszavak: *Törökország; Szíria; geopolitika; kurdkérdés; menekültválság*

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7649-9643>

² Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6180-7559>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.01

Az arab tavasz

Mintegy tíz évvel az események kezdete után egyértelműen kijelenthető, hogy a 2010 decemberében Tunéziában kibontakozó, majd néhány hónap alatt a térség számos más országára áttérjedő forradalmi hullám radikálisan átalakította a Közel-Kelet geopolitikai környezetét. A köztudatban arab tavaszként rögzült eseménysorozat előzménye és háttere a hivatalosan köztársasági, de gyakorlatilag autoriter berendezkedésű arab rezsimek kialakulásának és megszilárdulásának története, amely időben az Oszmán Birodalom XX. század eleji összeomlásáig nyúlik vissza. A nyugati gyarmatosító hatalmak befolyási övezetekre osztották a Közel-Keletet, amely felosztást az első világháborút követően a Népszövetség által ratifikált mandátumrendszer léptetett életbe. Az európai államok geopolitikai és gazdasági érdekeit, illetve a háttérben megkötött diplomáciai alkukat tükröző határok politikai és jogi érvényesítése a vesztfáliei típusú nemzetközi rend kikényszerített meghonosítását jelentette abban a régióban, ahol az államiságnak és szuverenitásnak nem volt történelmi hagyománya (Kissinger, 2015: 120-121).

A gyarmati időszak alatt az arab világban két eltérő szellemi irányzat bontakozott ki, melyek közös jellemzője az európai uralom elutasítása volt. A pánarabizmus hívei elfogadták az államokra alapozott nemzetközi rendszer premisszáját, ugyanakkor etnokulturális értelemben egységes arab nemzet létrehozását tűzték ki célul (Uo.: 121). Az 1960-as évekre világossá vált azonban, hogy a pánarab diskurzus nehezen egyeztethető össze az állami struktúrával, mivel az arab egység politikai központjának (Kairó, Damaszkusz vagy Bagdad) kérdése konfliktusforrást jelentett a később függetlenné vált országok számára, ezáltal egymással rivalizáló arab nacionalizmusok kialakulását eredményezte (Davutoğlu, 2016: 326). A pánarabizmus alternatívája az iszlamizmus volt, melynek legfontosabb képviselője az 1928-ban, Egyiptomban alapított Muszlim Testvériség lett. A megszületését követő évtizedekben kiterjedt nemzetközi hálózatot felépítő szervezet deklarált célja volt a politikai struktúra, a társadalom és a kultúra átszervezése a Korán és a Szunna előírásainak megfelelően. A mozgalom mérsékelt szárnya mindezt a hatalom békés úton történő megszerzésével kívánta megvalósítani, míg másik szárnya (elsősorban a palesztin függetlenségi küzdelem hatására) radikalizálódott, és a politikai terror eszközével próbálta megdönteni a gyarmatosítás nyomán kialakult politikai rendszert (Póczik, 2011: 112).

A második világháborút követő években az európai hatalmak meggyengülése, az Egyesült Államok és a Szovjetunió antikoloniális politikája, valamint az európai

fennhatóság alatt lévő népek függetlenedési törekvései nyomán a gyarmati rendszer felbomlott, ez azonban nem járt együtt a vesztfáliai rend felszámolásával: a korábbi mandátumok és gyarmatok a létező politikai földrajz (vagyis az európaiak által kijelölt politikai határok) revíziója nélkül váltak független államokká, szervesen kialakult politikai kultúra és szilárd intézményrendszer nélkül. A közel-keleti társadalmak belső megosztottsága, valamint a politikai kultúra említett hiányosságai a karizmatikus vezetők számára kedvezett, ennek fényében nem meglepő, hogy az 1950-es és 1960-as évek során az arab országok többségében a hadsereghez kötődő „erős emberek” ragadták magukhoz a hatalmat (Davutoğlu, 2016: 332). Az általuk kiépített autoriter, nacionalista és szekuláris rezsimekben a stabilitás fő forrásait az óriási létszámú erőszakszervezetek és kiterjedt titkosszolgálatok feletti kontroll; a klientizmuson és nepotizmuson alapuló gazdasági kapcsolatrendszer; valamint egy bizonyos szintű életszínvonal etatista eszközökkel (és külföldi hitelekkel) történő biztosítása jelentették (Kraushaar, 2014: 172). A rezsimek szívósságának negyedik magyarázata a globális geopolitikai kontextus volt: a hidegháború kétpólusú struktúrájában a két szuperhatalom közötti egyensúlyozó politika (melynek legkiválóbb művelője Nasszer egyiptomi elnök volt) szintén hozzájárult ahhoz, hogy évtizedeken keresztül meg tudták őrizni a pozíciójukat (Gaddis, 2020: 159-160). Bár ezt a képességüket a szovjet blokk összeomlásával elveszítették, a posztbipoláris időszakban maguk mögött tudhatták a nyugati hatalmak támogatását (vagy legalább semlegességét), amennyiben továbbra is illegalitásban tartották az iszlamista mozgalmakat, valamint korlátozták az Európába irányuló migrációt.

Az autoriter arab rezsimek tehát túléltek a hidegháborút (amelynek bizonyos értelemben a termékei voltak), a 2000-es években azonban a stabilitásukra nézve kihívást jelentő belső és külső problémák száma és nagysága egyre nőtt. James L. Gelvin Közel-Kelet-szakértő öt olyan tényezőt azonosít, melyek fokozták a társadalmi elégedetlenséget és sérülékenyebbé tették a fennálló politikai struktúrákat a térségbeli országokban: (1) a szocialista etatizmus helyét az 1980-1990-es években átvevő neoliberális gazdaságpolitika, ami (nepotizmussal párosulva) a politikai-gazdasági elitnek további gazdagodását, és a társadalom széles rétegeinek leszakadását eredményezte; (2) a politikai, polgári és személyes jogok védelmét, illetve kiterjesztését hirdető emberi jogi mozgalom megerősödése; (3) a 2008-as gazdasági világválság és a demokratikus részvétel lehetőségének hiánya, melyek egyaránt a rezsimek törékenységét fokozták; (4) a térségben végbement népességrobbanás, ezzel összefüggésben a munkanélküli fiatalok magas aránya;

(5) az élelmiszerárak globális emelkedése 2010-ben, ami súlyos kihívás elé állította a világ leginkább élelmiszerimport-függő régiójának számító Közel-Keletet (Gelvin, 2019: 46-47). A növekvő társadalmi feszültség felszínre töréséhez csupán egy szikra hiányzott, ami végül egy rendőrség által zaklatott tunéziai zöldségkereskedő, Mohamed Buazizi 2010. december 17-én elkövetett öngyilkossága lett. Halálát követően először Tunéziában, majd Egyiptomban, Líbiában, Szíriában és Jemenben kezdődtek tüntetések, melyek során az utcára vonuló tömegek az emberi méltóság, a társadalmi igazságosság és a szabadság jelszavakat skandálva követelték az évtizedek óta regnáló diktátorok távozását (N. Rózsa, 2015: 86-87).

Bár az átalakulás iránya és eredménye országonként eltérő volt, általános érvényű tapasztalatnak tekinthető, hogy a tiltakozást az online térben megszervező, a jogállamiság, a demokrácia és az emberi jogok mellett kiálló fiatalok a diktátorok bukása, illetve a rezsimek destabilizálódása után nem tudták magukat valódi politikai erővé szervezni, a demonstrációk kezdeti sikerei nyomán létrejött hatalmi vákuumot pedig az esetek többségében a hadsereg, az irreguláris milíciák, vagy a „karanténból” kiszabadult radikális iszlamisták töltötték be (Kissinger, 2015: 132). A létező autoriter struktúrák felbomlása ezért csaknem minden esetben a demokratizálódással és polgárosodással ellentétes folyamatokat – polgárháború kitérője, új típusú neautoritárius rezsimek kiépülése vagy hatalmi visszarendeződések – eredményezett (Csicsmann, 2020: 30-32). Az egyetlen valódi sikernek Tunézia demokratikus átalakulása tekinthető. A helyi autoriter vezető, Zein-el-Ábidín Ben Ali lemondását követően megtartott első demokratikus választáson a Muszlim Testvériség irányzatához tartozó, mérsékelt iszlamista al-Nahda győzött, majd alakított hárompárti koalíciós kormányt. Az egyiptomi diktátor, Hoszni Mubarak szintén lemondott, a 2012 júniusában megtartott választáson a Muszlim Testvériség politikai csoportja, a Szabadság és Igazság Pártja győzött, az ország elnöke pedig Mohamed Murszi lett. Az új politikai elit teljesítménye azonban nem bizonyult meggyőzőnek, az országban 2013 közepén pedig újabb tömegtüntetések kezdődtek. Július elején az Abdel-Fattah al-Szízsi vezette hadsereg megbuktatta Murszit, és katonai diktatúrát vezetett be. A súlyos szociális problémákkal (szegénység, vízhiány, munkanélküliség) küzdő Jemenben a februárban meginduló tömeges tüntetések hatására a rezsim élén álló Ali Abdullah Szaleh elhagyta az országot. Az újonnan alakult központi kormányzat nem tudta sokáig fenntartani a rendet: 2014-ben egy síita csoport (hutik) elfoglalta a fővárost, az Arab-félszigeti al-Kaida pedig az ország több provinciáját megszállta. Líbiában szintén februárban mozdult meg a társadalom, a tüntetés

rövidesen fegyveres felkeléssé alakult, majd polgárháborúba torkollott. Muammar Kadhafi bukását a március 17-től október 31-ig tartó NATO beavatkozás pecsételte meg, melynek diplomáciai előzménye az ENSZ BT 1973-as számú határozatának elfogadása volt. A 2012 júliusában lezajló demokratikus választáson a szekuláris erők győztek, az ország belső megosztottsága miatt azonban Líbia 2014-re ismét polgárháborús helyzetbe sodródott. A 2011 márciusában kibontakozó szíriai tiltakozások kezdetben békések voltak, a rezsim brutális fellépése azonban radikalizálta az ellenzéket. A regionális és globális szereplők bekapcsolódása, valamint a dzsihádisták csoportok térnyerése nyomán a konfliktus proxyháborúvá alakult, és a 21. század eddigi egyik legsúlyosabb humanitárius katasztrófáját eredményezte (N. Rózsa, 2015: 99-188).

Ankara útja a kivárástól a proxyháborúig

A szíriai felkelés első hat hónapjában (2011 március-augusztus) a török politikai elit a tüntetők melletti egyértelmű állásfoglalás helyett a „kivárást”, valamint a „kettős játszma” taktikáját alkalmazta: először demokratikus reformok bevezetésére szólította fel a szíriai elnököt, majd – miközben továbbra sem szakította meg a Bassár el-Aszaddal folytatott diplomáciai párbeszédet – a felkelőkkel is kooperálni kezdett. A kormányon lévő Igazság és Felemelkedés Pártja (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) óvatos reakciója elsősorban négy tényezővel magyarázható: (1) A Törökország és Szíria közötti kapcsolatok pozitív alakulása az arab tavaszt megelőző évtizedben a török külpolitika leglátványosabb eredménye³ volt, ami arra ösztönözte a török kormányt, hogy az ellenzék nyílt támogatása helyett dialógust kezdeményezzen a rezsimmel. (2) Szíria földrajzi közelsége szintén óvatosságra intette Ankarát: míg Tunézia és Egyiptom esetében kényelmes távolságból tudta eljátszani a forradalom külső támogatójának szerepét, addig a déli szomszéd esetében a török vezetés teljes joggal tartott attól, hogy az állam esetleges összeomlása közvetlen biztonsági fenyegetést jelentene Törökország számára. (3) A török kormánypárt a tavaszi időszakban a júniusban

³ A török-szíriai bilaterális kapcsolatok fejlődésének legfőbb indikátora a két ország közötti növekvő gazdasági mobilitás volt: 2002-től fokozatosan, a 2004-ben aláírt kétoldalú szabadkereskedelmi egyezmény 2007-es életbe lépését követően pedig jelentősen emelkedett a két ország közötti kereskedelem értéke, különösen a török export vonatkozásában, ami szintén dinamikus növekvő tőkemozgással, valamint a vízumkötelezettség 2009-es eltörlését követően a turizmus látványos fellendülésével egészült ki. A török-szíriai kapcsolatok virágzása az édesvízmegosztás terén is előrelépést jelentett: a két ország több együttműködési megállapodást kötött, valamint döntést hozott egy közös vízügyi bizottság létrehozásáról.

esedékes parlamenti választásokra fókuszált, és igyekezett elkerülni az ellenzéki pártok számára politikai „muníciót” biztosító, kockázatos külpolitikai lépéseket. (4) Az események későbbi alakulásának tudatában egyértelműen kijelenthető, hogy Recep Tayyip Erdoğan miniszterelnök és Ahmet Davutoğlu külügyminiszter tévesen ítélték meg azt, hogy milyen mértékben képesek befolyásolni Aszad döntéseit: a szíriai diktátor a török javaslatok elfogadása helyett a tüntetések brutális elfojtására utasította az állami erőszakszervezeteket. Ez utóbbi kapcsán érdemes megemlíteni, hogy Bassár el-Aszad, és őt megelőzően apja, Háfez al-Aszad még a régió többi autoriter rendszeréhez képest is szélsőségesen centralizált államstruktúrát építettek ki, amelyben minden kulcspozíciót az elnökhöz végeletekig lojális „káderek”⁴ birtokoltak. Ennek következtében Szíria esetében – Tunéziától vagy Egyiptomtól eltérően – a „rezsím” és az „állam” gyakorlatilag egy és ugyanaz, ami magyarázatként szolgál arra, hogy a hadsereg és a többi állami erőszakszervezet az események eszkalálódásakor miért nem fordultak az elnök és belső köre ellen (Gelvin, 2019: 68). A tüntetőkkel szembeni brutális állami fellépés azonban Aszad várakozásaival ellentétben nem elfojtotta, hanem radikalizálta és militarizálta a szíriai felkelést: a mérsékelt, reformpárti ellenzéki csoportok fokozatosan háttérbe szorultak, és a rendszer erőszakos megdöntését célul kitűző radikálisok kerültek előtérbe, ami gyakorlatilag lenullázta a rezsím és az ellenzék közötti kiegyezés esélyét (Schmidt, 2018: 33-40). Mindez a török Szíria-stratégia alakulásában is megmutatkozott. Ankara továbbra sem szakította meg a diplomáciai kapcsolatot Szíriával, és nem hagyott fel arra irányuló törekvésével, hogy nyomásgyakorlás útján jobb belátásra bírja a szíriai diktátort: augusztus első felében először Davutoğlu, majd Erdoğan látogatott Damaszkuszba, és szólította fel Aszadot arra, hogy szüntesse be a szíriai néppel szembeni erőszakot (Aljazeera, 2011; Dudlák, 2020: 226). Ezzel párhuzamosan azonban – egyelőre nem hivatalos formában – támogatni kezdte a szíriai ellenzék politikai és katonai önszerveződését: júliusban engedélyezte, hogy az Aszad-rezsím haderejétől dezertált tisztek a dél-törökországi Hatay tartományban hozzák létre a felkelők első katonai csoportját, a Szíriai Szabad Hadsereget; augusztusban pedig lehetővé tette, hogy Isztambulban alakuljon meg az ellenzék politikailag képviselő Szíriai Nemzeti Tanács (Phillips, 2012: 6).

⁴ A szíriai nepotizmus kapcsán érdemes kiemelni, hogy Aszad és a politikai kulcspozíciókat betöltő bizalmasai az iszlám alavita irányzatához tartoznak, ami a síta iszlám egyik leágazásának tekinthető, és demográfiai szempontból a szíriai népesség mintegy 12%-át teszi ki.

A török Szíria-politika fordulópontjaként értelmezhető, hogy Ankara 2011 szeptemberében megszakította a diplomáciai kapcsolatot Damaszkusszal, és immár nyíltan vállalta, hogy felkelő csoportokat támogat. Azon túl, hogy Davutoğlu és Erdoğan békítő kísérletei kudarcba fulladtak, három további körülmény járult hozzá ahhoz, hogy Törökország szakítson a kivárássra és ambivalens taktikázásra épülő stratégiával, és egyértelműen állást foglaljon a konfliktusban: (1) Az AKP a 2011 júniusi országgyűlési választáson magabiztos parlamenti többséget⁵ szerzett, így a választást követő időszakban könnyebben szánta el magát a külpolitikai kockáztvállalásra. (2) A Törökország területén formálódó szíriai ellenzéken belül a Muszlim Testvériség helyi csoportja valós társadalmi súlyánál nagyobb befolyásra tett szert (Dudlák, 2020: 227), így az AKP joggal remélhette, hogy az Aszad-rezsim összeomlása esetén a törökbarát iszlamisták megkerülhetetlen szereplői lesznek az új hatalmi struktúrának. (3) Komoly hatással volt a kormány döntésére Barack Obama amerikai elnök augusztus 18-i bejelentése is, amelyben lemondásra szólította fel a szíriai diktátort: a nyilatkozatot a török politikai vezetés a szíriai rendszerváltás melletti amerikai elköteleződés bizonyítékaként értelmezte, amely percepció – kiegészülve azzal a tapasztalattal, hogy Líbia esetén a rezsim brutalitásának elítélését katonai intervenció követte – szintén a felkelők melletti állásfoglalás irányába terelte a török külpolitikát (Itani-Stein, 2016: 1).

A Damaszkusszal való diplomáciai kapcsolat megszakítását követő időszakban az AKP narratívájának két központi eleme Aszad bűneinek súlykolása, valamint a rezsimmel szembeni nemzetközi cselekvés szükségének hangsúlyozása volt. A kormánypárti politikai- és médiakommunikáció a szíriai helyzetet az emberi jogokat sárba tipró, tömeggyilkos rezsim, és a demokratikus értékek és szabadságjogok mellett kiálló szíriai nép küzdelmeként ábrázolta, Ankara oldalváltását pedig Törökország térség iránti történelmi és erkölcsi felelősségének vállalásaként értékelte (Dudlák, 2020: 228). Az Aszaddal szembeni „diszkurzív hadjárat” meghatározó momentumának tekinthető Erdoğan november 21-i beszéde, amelyben a miniszterelnök drámai hangon szólította lemondásra a szíriai diktátort: *„Csak távolítsd el magad abból a pozícióból az országod és a régió jóléte érdekében, mielőtt még több vért ontanál, mielőtt még többeket kínoznál meg. (...) Nem bősiesség a saját néped ellen harcolni. (...) Ha látni akarsz valakit, aki a saját népe ellen fordult, nézd meg a náci Németországot, Hitlert, Mussolinit, a romániai Ceausescut. Ha az ő*

⁵ Az AKP 550-ből 327 parlamenti mandátumot szerzett meg.

példájukból nem tanulsz, nézd meg a líbiai vezetőt, aki fegyvert fogott a saját népe ellen, és mindössze harminckét nappal később oly módon gyilkolták meg, amit egyikünk sem kívánt” (Erdogan-t idézi Arsu, 2011). A török állam az elítélő nyilatkozatoknak geoökonómiai lépésekkel adott súlyt: szeptember 23-án fegyverembargót hirdetett Szíriával szemben (Hürriyet Daily News, 2012a); november 21-én pedig gazdasági szankciókkal sújtotta az országot (Philliphs, 2012: 6-7).

A török narratívában az értékalapú politizálás motívuma annak hangsúlyozásával egészült ki, hogy Törökország nemzetközi jogi legitimitáció hiányában nem hajlandó egyoldalúan beavatkozni a konfliktusba, ehelyett repüléstilalmi zóna felállítására, és egy észak-szíriai humanitárius korridor kialakítására felhatalmazást biztosító határozat elfogadására szólítja fel az ENSZ Biztonsági Tanácsát (Altunışık, 2016: 41). Ennek a diskurzusnak egy példája Davutoğlu 2012 február 24-i beszéde a kezdetben⁶ 114 államot tömörítő Szíria Barátai Csoport alakuló gyűlésén Tuniszban, ahol a külügyminiszter az egyre inkább elfajuló válság kezelésének általa legfontosabbnak tartott elemeit vázolta fel: *„Az első és legfontosabb, hogy mindenáron el kell köteleznünk magunkat a szíriai vérengzés megállítására mellett. (...) Csakis összehangolt cselekvéssel tudjuk meggyőzni a szíriai rezsimet arról, hogy a politikája nem lehet sikeres, és semmi más nem vár rá, csak fokozódó nemzetközi elszigeteltség. (...) Még sürgősebb feladat, hogy közös választ dolgozzunk ki a súlyosbodó szíriai válságra. (...) A vezető szerepet az ENSZ-nek kell vállalnia. Erőfeszítéseinket össze kell hangolnunk az ENSZ releváns szerveivel annak érdekében, hogy akadálytalan humanitárius segítséget biztosítsunk a rászorulóknak Szíriában. (...) Végül, de nem utolsósorban, arra kell összpontosítanunk az erőfeszítéseinket, hogy megerősítsük a szíriai ellenzéket, amely a demokratikus Szíria gerincét fogja képezni”* (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2012a).

Davutoğlu és az AKP számára komoly csalódást okozott, egyben az ENSZ-határozat lehetőségére építő török stratégia végét jelentette, hogy 2011-2012 folyamán (2011. október 4-én, 2012. február 4-én és 2012. július 19-én) a Biztonsági Tanács két állandó tagja, Oroszország és Kína mindhárom, a szíriai válsághoz kapcsolódó javaslatot megvétózta, meggátolva ezáltal, hogy bármilyen, Aszaddal szembeni katonai intervenció nemzetközi jogi legitimitációt nyerjen. A harmadik sikertelen szavazást követően Davutoğlu az ENSZ BT épületében

⁶ A szíriai ellenzék támogatása kapcsán kibontakozó kezdeti lelkesedés gyors erodálódását mutatja, hogy 2013-ra a csoport tagjainak száma 11-re (Albánia, Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Arab Emírátságok, Egyesült Királyság, Egyiptom, Franciaország, Jordánia, Kanada, Katar, Olaszország, Törökország) csökkent.

megtartott beszédében adott hangot csalódásának, a Tanács benuhátrását azzal magyarázva, hogy annak két „renitens” tagja továbbra sem haladták meg a hidegháborús reflexeket, és a szíriai konfliktushoz nem humanitárius, hanem hatalmi szempontból viszonyulnak, nem törődve a szíriai nép szenvedésével, valamint a Szíriával szomszédos országokat sújtó, egyre súlyosbodó menekültválsággal (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2012b). A nagyhatalmak közötti érdekellentétek okozta diplomáciai patthelyzet rendkívüli kihívás elé állította Törökországot: részben attól a téves feltételezéstől vezérelve, hogy a szíriai események a líbiai forgatókönyv szerint fognak alakulni, 2012 elejére olyan mértékben involválódott a konfliktusban, hogy abból többé nem volt lehetősége kihátrálni. Mivel az egyoldalú katonai beavatkozás opcióját továbbra is kizárta, a török politikai vezetés az így kialakult helyzetben a felkelő csoportok felfegyverzése és még aktívabb támogatása mellett kötelezte el magát (Türkumral, 2016: 111), ami a „zéro probléma”⁷ felfogással való végleges szakítást jelentette; egyben megszilárdította Törökország pozícióját a konfliktus geopolitikai kontextusában az ellenzék támogatói (Egyesült Államok, Öböl-menti monarchiák) mellett, és a rezsím szövetségeseivel (Irán, Hezbollah, Oroszország) szemben.

2012 második felében a török állam és a szíriai rezsím közötti ellentét két katonai incidens nyomán kishíján háborús eszkalációhoz vezetett. Június 22-én a rezsím hadereje a szíriai légtér megsértésére hivatkozva lelőtt egy, a hivatalos török álláspont szerint a szíriai légtéren kívül tartózkodó török repülőgépet (Yetkin, 2012a). Mintegy három hónappal később, október 3-án egy Szíria területéről érkező aknavető lövedék öt ember halálát okozta a dél-törökországi Akçakale városában, amire válaszul a török parlament – elsősorban elrettentés céljából – felhatalmazta a kormányt a hadsereg külföldi bevetésére (Yetkin, 2012b). A rendkívül feszült helyzetben Ankara számára különösen értékessé vált a NATO-tagság jelentette biztonsági védőernyő, amit ki is használt: mindkét incidenst követően a szervezet alapszerződésének IV. cikkére⁸ hivatkozva megbeszélést kezdeményezett, és légvédelmi képességeinek megerősítését kérvényezte. A NATO ennek eleget téve decemberben, amerikai, holland és német felajánlás

⁷ A „zéro probléma a szomszédokkal” Ahmet Davutoğlu által kidolgozott külpolitikai koncepció, melynek meghatározó eleme volt a Törökország és a vele szomszédos államok közötti kapcsolatok pacifikálása.

⁸ A IV. cikk értelmében a „*Felek tanácskozni fognak egymással valabányszor bármelyikük véleménye szerint a Felek egyikének területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyeget?*” (Észak-Atlanti Szerződés, 1949).

nyomán, három Patriot légvédelmi üteg Délkelet-Anatóliába történő telepítéséről döntött, amelyek 2013 januárjában érkeztek meg az országba (NATO, 2013). A török külügyminiszter a döntést a szövetségi szolidaritás és egység megerősítéseként értékelte, ugyanakkor – a NATO lépését élesen kritizáló Oroszország és Irán megnyugtatása érdekében – kihangsúlyozta, hogy az ütegek kizárólag defenzív célt szolgálnak (Hürriyet Daily News, 2012b).

2012-2013 folyamán az AKP szíriai válságra reflektáló politikai kommunikációjában a humanitárius és emberi jogi narratívák mellett növekvő hangsúlyt kapott a szunnita-izlamista diskurzus, és az ahhoz kapcsolódó „neoszmán” szerepkoncepció (Dudlák, 2020: 236). Ennek egyértelmű bizonyítéka volt például Erdoğan vallási motívumokban gazdag, 2013 május 5-i beszéde, amelyben a miniszterelnök arra figyelmeztette Aszadot, hogy súlyos árat fog fizetni a civilekkel⁹ szemben elkövetett háborús bűneiért: *„Ha Isten is úgy akarja, látni fogjuk amint ez a bűnöző, ez a gyilkos még ebben a világban megkapja büntetését, és mi hálásak leszünk ezért. (...) Isten akaratából ezeknek a gyermekeknek a jajveszékélése áldott bosszúként fog rád szállni. (...) Mi nem olyan nemzet vagyunk, ami egyensúlyok, körülmények vagy érdekek nevében néma marad. Azoknak a szíriai testvéreinknek, akik azt kérdezik, mikor érkezik Isten segítsége, ezt üzenem: Isten segítsége már közel van”* (Erdoğan idézi Hürriyet Daily News, 2013). Erdoğan fenyegetése a gyakorlati stratégia szintjén abban testesült meg, hogy Törökország az említett időszakban válogatás nélkül fegyverezte fel az Aszad ellen harcoló milíciákat, és olyan radikális, szalafita csoportokat is támogatni kezdett, mint az Ahrar al-Sham, a Szíriai Iszlám Felszabadítási Front, valamint az Al-Kaidához kötődő Al-Nuszra Front (Yüksel, 2019). A török hatóságok emellett számos beszámoló szerint szemet hunytak afölött, hogy külföldi dzsihádisták Törökországon keresztül jutottak el a szíriai frontra (Entous-Parkinson, 2013). Mindez nem csupán Törökország nemzetközi megítélésére volt negatív hatással, hanem a török és amerikai stratégiai álláspontok közötti különbséget is felszínre hozta. Az Obama-adminisztráció – a szovjet megszállás ellen Afganisztánban küzdő dzsihádisták támogatásának következményeiből¹⁰ okulva – biztonságpolitikai fenyegetésként tekintett a

⁹ Erdoğan beszédének előzménye, hogy a szíriai kormányerők és a velük szövetséges milíciák május 2-án és 3-án a nyugat-szíriai al-Bajda és Baniyas városokban 355 civilt végeztek ki (Human Rights Watch, 2013).

¹⁰ A hidegháborús logikát követve az Egyesült Államok az ellenálló csoportok felfegyverzésével reagált Afganisztán 1979-es szovjet megszállására. A taktika a hidegháború szempontjából eredményesnek bizonyult, mivel az elhúzódó konfliktus rendkívüli mértékben megterhelte a

lehetőségre, hogy a Nyugattal szemben ellenséges, szélsőséges csoportok nyugati támogatás révén erősödjenek meg (Gordon, 2020), és növekvő frusztrációval viszonyult¹¹ ahhoz, hogy a NATO egyik tagja éppen ennek érdekében tesz lépéseket. 2014 közepére végképp nyilvánvalóvá vált, hogy Törökország és az Egyesült Államok biztonsági percepciói összeegyeztethetetlenek egymással. Ankara továbbra is kitartott amellett, hogy a legfőbb fenyegetést az Aszad-rezsim jelenti, így indokolt és legitim a vele szembenálló, radikális nem állami szereplők támogatása. Ezzel ellentétben Washington számára a prioritást immár nem a rendszerváltás kikényszerítése, hanem a szélsőséges szervezetek – mindenekelőtt az Iszlám Állam – elleni, megbízható lokális proxykra alapozott fellépés jelentette. Utóbbi nézőpontnak a velős színopszisaként értékelhető a Wall Street Journal 2014 szeptemberi, *Az ankarai nem-szövetségünk* című cikke, amely amellett foglalt állást, hogy az Egyesült Államoknak új szövetségest kell találnia a dzsihádzmus elleni küzdelemhez (Wall Street Journal, 2014).

Törökország és a „kurdkérdés”

Az Aszad-rendszer által elnyomott szíriai kurdok számára a polgárháború kitörése, illetve annak nyomán az államhatalom területi visszaszorulása történelmi lehetőséget kínált autonómiatörekvéseik megvalósítására. Ennek egyik akadályaként kezdetben a kurd politikai csoportok széttagoaltsága és belső ellentéte volt: az észak-iraki Kurdisztáni Regionális Kormányzat támogatását élvező tradicionális pártok a 2011-ben létrehozott Kurdisztáni Nemzeti Tanácsba, míg a Kurd Munkáspárt¹² (Partiya Karkerên Kurdistanê – PKK) támogatta baloldali pártok a szintén 2011-ben megszervezett Nyugat-kurdisztáni Néptanácsba tömörültek. Az utóbbi a gyakorlatban egyetlen domináns párt, a PKK által 2003-ban létrehozott Demokratikus Egyesülés Pártja (Partiya Yekîtiya Demokrat – PYD) „díszlet-szervezeteként” működik (Schmidinger, 2018: 86-89). A PYD számára kezdettől fogva előnyt jelentett a rivális tömbevel szemben, hogy megörökölte a

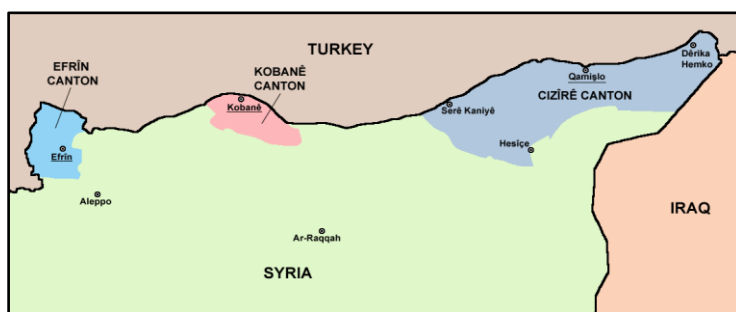
Szovjetuniót. Nem kívánt következménye volt azonban, hogy az amerikai fegyverek egy jelentős része az 1988-ban létrejött Al-Kaida terrorszervezet birtokába kerültek.

¹¹ Obama 2013 májusában személyesen is kifejezte nemtetszését a török Szíria-politikával kapcsolatban, amikor Washingtonban látta vendégül a török miniszterelnököt és külügyminisztert, valamint a szíriai proxyk támogatására alapuló török stratégia gyakorlati kivitelezéséért felelő Hakan Fidant (Entous-Parkinson, 2013).

¹² A Kurd Munkáspártot 1978-ban, Törökországban alapította meg Abdullah Öcalan. A kurd szabadságjogok és autonómia mellett kiálló szervezet az 1980-as években háborút indított a török állammal szemben.

PKK szíriai „intermezzója”¹³ alatt kiépült katonai és politikai hálózatot, amelynek segítségével a politikai küzdelem egyértelmű győzteseként került ki (International Crisis Group 2014: 4). 2012 folyamán a rezsím harc nélkül átengedett több északi területet a PYD-nak, melynek magyarázata több szakértő (pl. Gunter, 2014; Schmidinger, 2018) szerint egy Aszad és a kurd párt közötti titkos megállapodás lehetett, ami az idősebb Aszad PKK-val való, „törökellenes” együttműködését idézi meg az 1980-1990-es évekből. A taktikai együttműködés mindkét fél számára előnyösnek bizonyult: a rezsím a Szabad Szíriai Hadsereg és más lázadó csoportok elleni, az ország magterülete feletti ellenőrzésért zajló küzdelemre koncentrálhatott, a PYD pedig veszteségek nélkül vehette át az irányítást Észak-Szíria bizonyos részei felett: az év végére három, döntően kurdok által lakott, földrajzilag egymástól elkülönülő enklávében (Áfrin, Kobane és Dzsazíra, 1. ábra) konszolidálta a hatalmát, melyek védelmét a párt milíciája, a Kurd Népvédelmi Egységek (Yekîneyên Parastina Gel – YPG) – 2013-tól a Női Védelmi Egységekkel (Yekîneyên Parastina Jin – YPJ) kiegészülve – szervezte meg (Federici, 2015: 84).

1. ábra: A kurd kantonok területi kiterjedése 2014 februárjában

Forrás: The Kurdish Project

2013-2014-ben a PYD számára komoly fenyegetésként jelent meg az államhatalom (részleges) összeomlását szintén kihasználó dzsihadista terrororganizációk – mindenekelőtt az Iszlám Állam és az al-Nusra Front előretörése –, melynek nyomán a kurd kantonok a Törökország által lezárt északi

¹³ Az 1980-as törökországi katonai puccsot követően a Kurd Munkáspárt – Háfez al-Aszad szíriai elnök beleegyezésével – Észak-Szíriába helyezte át főhadiszállását. A PKK „befogadása” a szíriai rezsím szempontjából a Törökországgal szembeni zsarolási potenciál kiaknázásaként értelmezhető, ami megerősítette azt a török percepciót, miszerint Szíria közvetlen fenyegetést jelent a török állam területi integritására nézve. A török-szíriai kapcsolatok azt követően indultak javulásnak, hogy Szíria 1998-ban kiutasította az országból a PKK-t.

határt leszámítva minden oldalról a szélsőségesek nyomása alá kerültek (Schmidinger, 2018: 103). A PYD ugyanakkor egy fontos szövetségesre is lett, méghozzá az Egyesült Államok képében: miután szembesült azzal, hogy a szíriai „demokratikus” ellenzéknek annak belső megosztottsága, valamint (a részben Törökország által támogatott) szélsőséges elemei miatt nem lehet hatékony stratégiát építeni, az Obama-adminisztráció 2014 októberétől a kurd fegyveres erők aktív támogatására alapozta az Iszlám Állam elleni fellépését. A háború során fordulópontot jelentett, hogy 2015 februárjában a YPG és a YPJ iraki pesmergákkal kiegészülve, és az amerikai légierővel együttműködve sikeresen kiűzte az Iszlám Államot Kobane kantonból (BBC, 2015). A kurd entitás geopolitikai evolúciójának legfontosabb állomása ezt követően Tal Abjad elfoglalása volt 2015 júniusában, amely révén megvalósult Kobane és Dzsazíra területi összekapcsolódása, és ezáltal az Eufrátesztől keletre Észak-Szíria egésze kurd fennhatóság alá került (Schmidinger, 2018: 110).

A kurd csoportok 2012-es térnyerésére válaszul Törökország kezdetben igyekezett marginalizálni a PYD pozícióját azáltal, hogy a PKK-val szemben szintén bizalmatlan, és az észak-iraki Kurdisztáni Regionális Kormányzathoz kötődő szíriai kurd pártokat támogatta (Csicsmann-N. Rózsa, 2013: 67). Rövidesen bebizonyosodott azonban, hogy erre irányuló törekvése hiábavaló: mivel egyedül a PYD rendelkezett olyan katonai képességekkel, amelyek lehetővé tették a civil lakosság hatékony védelmét, a párt sikeresen megszilárdította domináns pozícióját az észak-szíriai kurd enklávékban (Itani-Stein, 2016: 5). Amikor 2013-2014 folyamán a PYD által ellenőrzött területek az Iszlám Állam egyre növekvő nyomása alá kerültek, Törökország lezárta a déli határát, és tétlenül¹⁴ figyelte, ahogy a dzsihádisták szervezet 2014 szeptember elején ostrom alá veszi Kobane városát, passzivitását azzal a diskurzussal indokolva, miszerint a PYD és az Iszlám Állam egyaránt terrorszervezetek, így az egyik támogatása a másikkal szemben erkölcsileg nem igazolható (Martin, 2018: 7). Ankara számára a PYD azt követően vált igazán súlyos fenyegetéssé, hogy annak milíciái 2014 végétől – részben az Egyesült Államok támogatásának köszönhetően – jelentős sikereket értek el az Iszlám Állam elleni harcban, és a következő év tavaszától

¹⁴ Az egyetlen lépés, amit Törökország Kobane ostroma kapcsán megtett, az volt, hogy 2014 októberében engedélyezte, hogy észak-iraki kurd pesmergák a török-szír határon keresztül kapcsolódjanak be az Iszlám Állam elleni harcba. Ez a lépés ugyanakkor beleillett Törökország arra irányuló törekvéseibe, hogy a PYD pozícióját az észak-iraki kurd régióhoz kötődő csoportok erősítése révén gyengítse.

kezdve dinamikus területi expanzióba kezdtek. Ennek nyomán – különösen Kobane és Dzsazíra összekapcsolását követően – vált reális opcióvá a törökök legnagyobb félelme, egy, a PYD fennhatósága alatt álló, földrajzilag egységes, és akár földközi-tengeri kijárással is rendelkező szuverén entitás a többségében kurdok által lakott törökországi Délkelet-Anatólia közvetlen szomszédságában (Ünver, 2016). E fejlemények török Szíria-stratégiára gyakorolt hatása abban mutatkozott meg, hogy 2014 októberétől a kormánypárti politikai- és médiakommunikációban az Aszad-rezsim megdöntése mellett immár prioritásként jelent meg a PYD feltartóztatása is (Daily Sabah, 2014). Ez utóbbi kapcsán a török fenyegetettség-percepció elsősorban két forrásból táplálkozik. Egyrészt, a PKK PYD feletti, feltételezett befolyása miatt a török politikai elit – az 1980-1990-es évek tapasztalata fényében nem alaptalanul – attól tart, hogy a PKK Észak-Szíriában kívánja kialakítani a bázisát a Törökország elleni jövőbeli támadásaihoz. Ezzel szorosan összefüggő, ugyanakkor általánosabb érvényű az a Sévres-szindrómában¹⁵ gyökerező török félelem, miszerint az észak-szíriai kurdok pozíciójának megerősödése a török-szír határ két oldalán élő kurdok közötti szociális, kulturális és politikai kötődések miatt mozgásba lendítheti a délkelet-törökországi kurdok szeparatista törekvéseit. Mindezek hatására Törökország perspektívájából az észak-szíriai helyzet 2015-re offenzív biztonsági dilemmává alakult. Ennek értelmében, ha a török állam garantálni kívánja Belső-Anatólia, valamint a geopolitikai¹⁶ és geoökonómiai¹⁷ szempontból egyaránt kulcsfontosságú Délkelet-Anatólia politikai értelemben vett egységét, akkor biztonságpolitikáját ki kell terjesztenie Észak-Szíriára. A PYD térnyerésének ilyen módon történő biztonságiasítása (szekurizációja) a török döntéshozókat a lehetséges válaszlépések közül egyre inkább a közvetlen katonai intervenció irányába terelte, miközben növekvő feszültséget generált Ankara és Washington között.

¹⁵ A „Sévres-szindróma” annak a traumatikus élménynek a tömegpszichológiai reflexe, hogy az európai nagyhatalmak a „belső ellenségeket”, vagyis a vallási és etnikai kisebbségeket felhasználva darabolták fel az Oszmán Birodalmat.

¹⁶ Délkelet-Anatólia átjáró területet képez az eurázsiai főkontinens kelet-nyugati, valamint észak-déli tengelyében, emellett Belső-Anatólia Mezopotámia-térsséggel való kapcsolata e régió keresztül valósul meg.

¹⁷ Délkelet-Anatólia mindenekelőtt energetikai szempontból bír óriási jelentőséggel: egyrészt, ezen a területen halad keresztül a Kirkuk-Ceyhan kőolajvezeték; másrészt, a régió gazdag vízkészlete fontos energiaforrást jelent Törökország számára.

Amint arra az előbbieken már utaltunk, a PYD megerősödése és territoriális expanziója nem csupán külső fenyegetést, hanem a török állam és a PKK, illetve a törökországi többségi társadalom és a kurd kisebbség viszonyára gyakorolt hatása miatt belső kihívást is jelentett Ankara számára. Az AKP még 2007-ben, második magabiztos parlamenti győzelmét¹⁸ követően döntött úgy, hogy párbeszédet kezdeményez a (Törökországban terrorszervezetként számontartott) PKK-val, és új kulturális diskurzust honosít meg a török-kurd együttélés kapcsán. Az állam és a PKK közötti tárgyalások 2008 szeptemberében, titokban indultak meg. Ezzel párhuzamosan, 2009 elején az AKP két olyan gesztust tett a kurdok irányába, amelyekkel bizonyította hajlandóságát a kompromisszumok megkötésére: egyrészt, január 1-jén megkezdte a sugárzást a TRT 6, Törökország első kurd nyelvű televíziócsatornája; másrészt, a felsőoktatási tanács engedélyezte a kurd nyelv és irodalom tanszékek létrehozását az egyetemeken (Yeğen, 2015: 6). Mindezek fényében úgy tűnt, a kormánypárt valóban kész arra, hogy meghaladja azt a Török Köztársaság megalapítása óta uralkodó dogmát, melynek lényege legtömörebben talán Necati Bilican volt rendőrfőkapitány szavaival foglalható össze: „...először ártatlanul hangzó kulturális jogokat kérnek (...). Aztán kurd televíziócsatornát, kulturális autonómiát, majd politikai autonómiát. A végső cél a kurd állam létrehozása, amit soha nem fogunk megengedni” (Bilicant idézi Cizre, 2001: 224.).

Bár a békefolyamat a következő négy év során több alkalommal félbeszakadt, 2013 elején új lendülettel folytatódott: az AKP elfogadta a törvényjavaslatot, ami engedélyezte a kurdok számára, hogy az anyanyelvükön védekezzenek a bírósági tárgyalásokon; valamint hozzájárult ahhoz, hogy kurd politikusok látogassák meg a PKK alapítóját és szellemi vezetőjét, az 1999 óta életfogytig tartó börtönbüntetését töltő Abdullah Öcalant, aki erre válaszul meghirdette a „katonai küzdelem” végét, és a „politikai küzdelem” kezdetét. Deklarációja nyomán a PKK 2013. március 23-án egyoldalú fegyverszünetet hirdetett meg. A török igazságügyminiszter, Sadallah Ergin ezt követően nyilvánosságra hozta a békefolyamat három egymást követő fázisból álló forgatókönyvét: (1) a PKK visszavonulása; (2) demokratizálódás; (3) a PKK leszerelése és normalizáció. Ezen a ponton úgy tűnt, a történelmi jelentőségű folyamat immár megállíthatatlanul halad előre: 2013 májusában a PKK bejelentette a visszavonulását, a török parlament pedig 2014 márciusában felhatalmazta a titkosszolgálatot arra, hogy terrorszervezetekkel és elítéltekkel (ez utóbbi nyilvánvalóan Öcalan személyére

¹⁸ Az AKP 550-ből 341 parlamenti mandátumot szerzett meg.

vonatkozott) tárgyaljon (Yeğen, 2015: 9). A progresszív események láncolatát 2014 őszén az Iszlám Állam kobanei támadása szakította meg: októberben délkelet-törökországi kurdok tömegei vonultak utcára Törökország passzivitása ellen tiltakozva, amire Erdoğan azzal felelt, hogy a demonstrációk szervezőit a békefolyamat tudatos szabotálásával vádolta meg (Martin, 2018: 7). A rendkívül feszült légkör ellenére a tárgyalások 2014 végén újraindultak, ekkorra azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy a török állam és a PKK között feloldhatatlan nézeteltérés alakult ki a békefolyamat lépéseinek sorrendjét illetően: az AKP a demokratikus reformok előfeltételeként jelölte meg a csoport demilitarizálását, a PKK viszont deklarálta, hogy csakis abban az esetben hajlandó a fegyverletételre, ha a kurdok politikai és kulturális jogait rögzítik az alkotmányban. A tárgyalások végleges összeomlása 2015 júliusában következett be, az Iszlám Állam délkelet-törökországi Suruç városában végrehajtott terrortámadása nyomán. A bombamerénylet harminckét fiatal kurd aktivista halálát okozta, akik kobanei társaiknak próbáltak meg egy segélyszállítmányt eljuttatni. A PKK azzal gyanúsította a török rendőrséget és hírszerzést, hogy közük volt a támadáshoz. Két nappal később egy PKK-hoz lojális fegyveres csoport bosszúból két török rendőrt gyilkolt meg Ceylanpınar városában, amire válaszul a török hadsereg csapásokat mért a szervezet észak-iraki bázisaira (Savran, 2020: 12). Mindez egyértelműen rámutat a vesztfáliai típusú geopolitikai környezet deterritorializálódására: a török állam és a kurd csoportok kiújuló konfliktusa nyomán elmosódtak a Délkelet-Törökországot, Észak-Szíriát és Észak-Irakot elválasztó politikai határok.

A tárgyalt körülmények és döntések mellett azonosíthatunk még egy fontos tényezőt, ami a békefolyamat bukásában, és a PYD-val szembeni „katonai opció” előtérbe kerülésében egyaránt szerepet játszott: a 2015 júniusi parlamenti választást. Bár a 2014 óta az elnöki pozíciót betöltő Erdoğan – aki egy 2007-es alkotmánymódosítás nyomán válhatott az ország első, közvetlenül megválasztott államfőjévé – hivatalosan nem volt a párt tagja, aktívan részt vett a kampányban, legfőbb üzenete pedig az „új Törökország” megteremtése volt, ami a prezidenciális rendszerre való áttérést jelentette. A választás kudarcnak¹⁹ bizonyult az AKP számára: a párt 2002 óta először nem tudta megszerezni²⁰ a mandátumok abszolút többségét, és koalíciós partner hiányában csupán kisebbségi kormányt

¹⁹ Az AKP kudarcának legfontosabb okai az elnöki rendszer társadalmi elutasíthatósága, a kormánypárt korrupciós ügyei, valamint a HDP sikeres szereplése voltak.

²⁰ Az AKP 550-ből 258 parlamenti mandátumot szerzett meg.

tudott alakítani. A választás (relatív) legnagyobb nyertese a kurdok nemzeti kisebbségi jogai mellett kiálló, progresszív-baloldali értékrendet képviselő Népi Demokratikus Párt (Halkların Demokratik Partisi – HDP) lett, amely a délkelet-anatóliai régió domináns politikai erejévé vált, és a 10%-os a parlamenti küszöböt átlépve bejutott a parlamentbe. Mivel a korábbi választások során az AKP az (aktuális) kurd pártok komoly vetélytársa volt a régióban, a HDP sikere egyben a kormánypárt veszteségét jelentette (Egeresi, 2015: 6-14). Az így kialakult politikai helyzetben a békefolyamat megmentésének egyetlen lehetősége feltehetően egy AKP-HDP koalíció lett volna, ennek azonban a két párt közötti ideológia távolság, valamint a HDP-nek a prezidenciális rendszer bevezetésére vonatkozó elutasító álláspontja (Yetkin, 2015a) miatt kezdettől fogva nem volt realitása. Mindezek okán nagy bizonyossággal feltételezhetjük, hogy a júniusi választás eredménye negatívan hatott az AKP „kurdkérdés” kapcsán tanúsított kompromisszumkészségére, és a hagyományos, rendpárti-nacionalista diskurzus irányába terelte a pártot. Ezt a hipotézist támasztja alá többek között az alábbi három fejlemény, melyek mindegyikére a választást követő két hónap alatt került sor: (1) a 2014 óta a miniszterelnöki pozíciót betöltő Davutoğlu egy észak-szíriai közvetlen katonai intervenció megindítását javasolta (Yetkin, 2015b); (2) az AKP terrorszervezet érdekében folytatott propagandatevékenység vádjával büntetőeljárást kezdeményezett a HDP társelnöke, Selahattin Demirtaş²¹ ellen (Martin, 2018: 9); (3) az AKP a békefolyamat lehangosabb kritikusanak számító, ultranacionalista Nemzeti Mozgalom Pártjával kezdett el együttműködni²² (Yetkin, 2015c). A külső és belső ellenségképekre alapozott háborús retorika és a rendteremtés ígérete az öt hónappal később megtartott előrehozott választásokon hozta meg a gyümölcsét: a kormánypárt döntően a szélsőjobboldalról érkező új szavazókkal bővítette a táborát, és visszaszerezte a parlamenti mandátumok abszolút többségét (Pénzváltó, 2016: 24).

²¹ A Demirtaşsal szembeni vád szerint a politikus 2014 októberében a PKK nevében erőszakra uszított. 2018 szeptemberében a bíróság négy év letöltendő börtönbüntetésre ítélte.

²² Bár az AKP az MHP-val való pártkoalíció megalakítása helyett az előrehozott választás mellett döntött, a két párt nem hivatalos együttműködése folytatódott, és az egyik alapfeltétele volt annak, hogy Erdoğan 2017-ben érvényesíteni tudta az akaratát a prezidenciális rendszer bevezetése kapcsán.

Törökország és a szíriai menekültválság

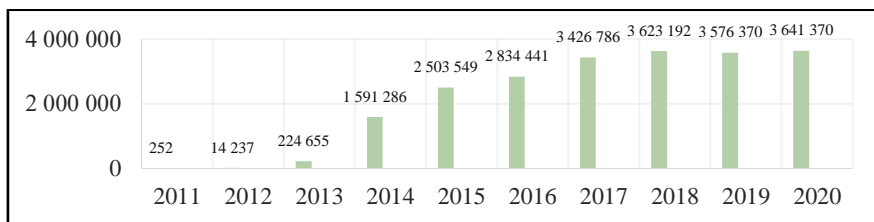
Törökország Szíria-politikájának és a konfliktusban betöltött szerepének tárgyalásakor érdemes kitérnünk a szíriai polgárháború Törökországot érintő egyik leglátványosabb következményére, a menekültválságra és annak humanitárius vonatkozásaira. A szíriai polgárháború a második világháború óta tartó időszak legsúlyosabb és leginkább kiterjedt menekültválságát idézte elő (UNHCR, 2015a), amely jelentős szocioökonómiai és politikai terhet ró a Szíriával határos államokra, így Törökországra is.²³

Amíg 2011 áprilisában, a konfliktus kezdetén néhány száz menekült lépte át a török-szír határt, addig 2015 végére a Törökországban élő szíriai menekültek száma meghaladta a 2,5 milliót fő²⁴ (2. ábra). Ezzel Törökország vált a legnagyobb létszámú menekültlakosságnak „otthont adó” állammá (UNHCR, 2015a: 7). Ehhez ugyanakkor a polgárháború civil lakosságot sújtó következményei mellett hozzájárult a török kormány határozott fellépése is. Törökország egyértelműen a Szíriából érkező menekülteket önzetlenül befogadó államként, valamint a menekülthullámot kezelni szándékozó – és képes – szereplőként kívánt feltűnni (Gokalp Aras – Mencutek, 2015: 202). Az első szíriai menekültek érkezésekor Ankara egyértelművé tette, hogy kész megnyitni határait a délkeleti szomszédjában zajló konfliktus elől menekülőknél. 2011. június 9-én, amikor egy éjszaka alatt több mint 120 szíriai menekült lépte át a török határt, az akkor még a miniszterelnöki posztot betöltő Recep Tayyip Erdoğan kijelentette, hogy Törökország nem fogja „bezárni az ajtóit” a menekültek előtt (Daily Sabah, 2011a). Ezen felül felszólította Damaszkuszt az Északnyugat-Szíriában felerősödő harcok területén élő civil lakosság védelmére és polgárai iránti fokozottabb toleranciára (Black, 2011). Ezt követően rohamosan emelkedett a Törökországba érkező menekültek száma: az akkori tudósítások naponta több száz – néhány esetben az ezret is meghaladó – határátlépésről számoltak be (BBC, 2011; Daily Sabah, 2011b, 2011c). 2012 márciusára Ahmet Lütfi Akar, a Török Vörösfélhold (Türk Kızılay) elnökének beszámolója szerint a Törökországban tartózkodó menekültek száma ekkorra elérte a 15.000-et (Daily Sabah, 2012a).

²³ Törökország mellett elsősorban Libanon és Jordánia.

²⁴ Ugyanez a szám 2020-ban több mint 3,6 millió fő (forrás: Directorate General of Migration Management, Ministry of Interior, Republic of Turkey).

2. ábra: A szíriai menekültek létszámának alakulása Törökországban

Saját szerkesztés, forrás: Directorate General of Migration Management, Republic of Turkey.

A megkönnyített határátlépés nem csupán a harcok következtében otthonaikat elhagyó civileknek, de a szíriai ellenzékben harcolóknak is lehetővé tette, hogy jelentősebb korlátozások nélkül átjussanak a török-szír határon, és menedéket találjanak Törökországban (Bélanger – Saracoglu, 2019). A „nyitott kapuk” politikájának (open-door policy) meghirdetésekor Ankara a szíriai menekültekre következetesen „vendégként” hivatkozott (Kirişci, 2014: 14; Erdoğan, 2020), valamint kiemelte, hogy a határok lezárása, valamint a menedéket keresők belépésének megtagadása nem volna humánus lépés (Tsarouhas, 2019: 30). Mindezekon felül rendre hangsúlyozta a szíriai lakossággal való kulturális kapcsolatokat és hasonlóságokat (Uo.). A szíriai menekültek vendégként való aposztrofálásával, valamint a határok megnyitásával a török kormány közvetve jelezte, hogy a szíriai helyzet mielőbbi rendezésével, tehát Bassár el-Aszad rezsimjének bukásával és a polgárháború lezárásával kalkulál – a fegyveres konfliktus befejeztével pedig az országban tartózkodó menekültek visszatérhetnek hazájukba (Egeresi, 2017). Többek között ezzel a számítással magyarázható az is, hogy a török kormány a menekültek megjelenésekor csupán néhány tábort állított fel az ország délkeleti határvidékén, továbbá az is, hogy kezdetben visszautasította²⁵ a nemzetközi humanitárius szervezetek, elsősorban az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) szíriai menekültek ellátásában való részvételét (Çorabatır, 2016). Tekintettel arra, hogy Törökország kezdetben átmenetként kezelte a fokozatosan beáramló szíriai menekültek jelenlétéből fakadó kihívásokat, az arra adott válaszokat is ad-hoc intézkedések, valamint a menekültlakosság számára nyújtott humanitárius ellátási gyakorlatok jellemezték (Memişoğlu, 2018). A polgárháború gyors befejezésére vonatkozó

²⁵ Kivételt képez ez alól a UNHCR menekülttáborokra vonatkozó irányelvei, amelyek alapján a török kormány létrehozta és kialakította a menekülteket befogadó központokat.

kezdeti várákosoknak, és azzal egyidőben a menekültek hazatéréséről alkotott elképzeléseknek azonban a polgárháború eszkalálódása, annak a civil lakosságot (is) jelentős mértékben sújtó eseményei vetettek véget (Kirişci – Ferris, 2015). A szíriai konfliktus elmérgesedése; 2014-től az Iszlám Állam térnyerése és annak civil lakosságot érintő kegyetlenkedései; Szíria Törökországgal határos régióiban folyó harcok a szíriai menekültek egyre nagyobb fokú beáramlását eredményezték (Egeresi, 2017).

A török hatóságok a Törökországba érkező menekülteket kezdetben az ország délkeleti határszakasza mentén, a Török Vörösfélhold és a Katasztrófa és Vészhelyzetkezelési Ügynökség (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı – AFAD²⁶) által kialakított és fenntartott sáttáborokban²⁷ szállásolták el (Çorabatır, 2016: 11). Az első menekültek érkezésekor egyetlen sáttáborot állítottak fel Hatay tartományban – a menekültek nagyfokú beáramlása azonban újabb táborok felállítását követelte meg a többi délkelet-törökországi tartományban²⁸ (Daily Sabah, 2012b, Hürriyet Daily News, 2012c). A következő két évben fokozatosan növekedett a menekülttáborok száma, nagyrészt az ISIS expanziója és támadásai okozta újabb menekülthullámok következtében (Demirtaş, 2014). 2014-re tíz délkelet-törökországi tartományban összesen 22 befogadóközpont működött, a sáttáborok mellett pedig megjelentek a konténerekből állók is (UNHCR, 2015b). A menekülttáborok felszereltségével kapcsolatban érdemes megjegyeznünk, hogy a menekültek számának rohamos növekedésével Ankara a befogadóközpontokat a táborokban élők alapvető igényeihez igazította: egészségügyi ellátást, arab nyelvű oktatást és pszichológiai tanácsadást biztosított a menekültek számára (McClelland, 2014; Çorabatır, 2016: 11). Ehelyütt fontos azonban kiemelni, hogy a táborok befogadóképessége nem tudott lépést tartani a menekültek számának folyamatos növekedésével, aminek eredményeképpen a menekültlakosság fokozatosan elhagyta a táborokat, és a városokban telepedett le (Erdoğan – Çorabatır, 2019). Ennek következtében a

²⁶ A török kormány hatáskörébe tartozó, 2009-ben alapított szervezet a menekültválság előtt elsősorban a természeti vagy ipari katasztrófák utáni újjáépítésben, valamint azok humanitárius vonatkozásaiban játszott szignifikáns szerepet. Ezeket a feladatokat a menekültválság humanitárius koordinációja mellett a szervezet továbbra is ellátja, valamint külföldön is végez jelentős humanitárius tevékenységet (AFAD, 2012).

²⁷ Összhangban a Törökországban élő szíriai menekültek hivatalos státuszával, az országban a menekültek számára felállított táborok elnevezése: temporary accomodation centers/temporary shelter centers (Erdoğan – Çorabatır, 2019).

²⁸ Ide tartoztak elsősorban Kilis, Şanlıurfa és Gaziantep tartományok.

táborokban élő menekültek aránya jelentősen visszaesett az évek során: 2015-re arányuk 12%-ra csökkent (World Bank, 2015).

A háború elől menedéket keresők számának, valamint a menekülttáborokon kívül élő menekültek²⁹ arányának hirtelen történt, drasztikus megnövekedése a török kormányt a menekültek befogadására és státuszára vonatkozó jogi-intézményi keretek átgondolására; a körülményekhez való igazodásra, továbbá menekültpolitikája egészének újradefiniálására kényszerítette (Kirişci, 2014; İçduygu, 2015). Ez elsősorban következik abból, hogy hamar egyértelművé vált az, hogy időben egyre távolabb került a polgárháború rendezése, ezzel együtt pedig a menekültlakosság hazatérése; valamint abból is, hogy a „vendégek” és a „testvérek” kifejezéseknek nyilvánvalóan nincs helye a nemzetközi humanitárius és menekültjogban (Gokalp Aras – Mencutek, 2015: 201). Mindezek eredményeképpen 2013-ban Törökország az ideiglenes védelmi státusz garantálásával kívánta rendezni³⁰ a területén élő szíriai menekültek jogi helyzetét anélkül, hogy biztosítaná számukra a nemzetközi menekültstátuszt.³¹ Az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező menekültek többek között jogosultak az oktatásban való részvételre, egészségügyi ellátásra, valamint a munkaerőpiacra való bekapcsolódásra (Memişoğlu, 2018). A menekültek számának növekedésével a török kormány a vonatkozó intézményrendszert és szervezeteket is a változó körülményeknek megfelelően alakította. Az intézményi keretekben történt egyik legfontosabb változásnak tekinthető, hogy az ideiglenes védelmi státusz megalkotásával egyidőben létrehozta a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó Migrációkezelési Főigazgatóságot³² (Directorate General of Migration Management – DGMM), valamint megnövelte az AFAD hatásköreit is (İçduygu, 2015).

A menekültlakosság számának növekedésével párhuzamosan Törökország a határain kívül is kísérletet tett a kérdéskör rendezésére. A szíriai polgárháború

²⁹ A városokban, a török lakossággal együtt élő menekültlakosságra az angol nyelvű szakirodalom leggyakrabban az „urban refugees” vagy az „off-camp refugees” kifejezéseket használja.

³⁰ A jogi-intézményi keretek alakulásáról részletesen lásd például: İçduygu, 2015 és Egeresi, 2017.

³¹ A nemzetközi menekültjogi státusz odaítélését a 1951. évi, menekültügyi genfi konvencióban és a konvenció 1967. évi jegyzőkönyvében foglaltak jelentették. Noha Törökország elfogadta a konvenciót a kiegészítő jegyzőkönyvvel együtt, fontos megjegyezni, hogy azon kevés országok közé tartozik, amely az egyezményben foglalt földrajzi korlátozásokat a mai napig nem oldotta fel (Memişoğlu, 2018).

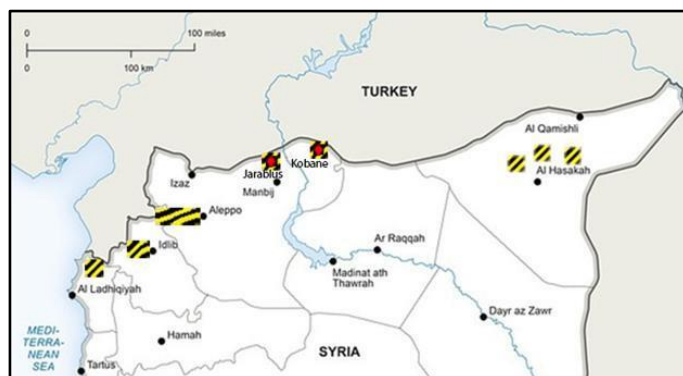
³² Az intézmény feladatkörébe tartozik a migrációval kapcsolatos valamennyi kormányzati politika végrehajtása, ideértve az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező, a hontalan személyeket és az embercsempészet áldozatait érintő politikákat (DGMM Online).

kezdeté óta Ankara folyamatosan szorgalmazta és napirenden tartotta a Szíria északi részén kialakítandó biztonsági és repüléstilalmi zónákat (3. ábra), amelyeknek létjogosultságát legtöbbször humanitárius szempontokkal, semmint politikai szándékaival támasztotta alá (Adar, 2020). 2014 októberében Ahmet Davutoğlu egy, az arab nyelvű Al Jazeera-nak adott interjújában kiemelte, hogy a tervezett biztonsági zóna/zónák *„nem katonai, sokkal inkább humanitárius vonatkozásban értendők (...), és a Szíria Földközi-tengerhez közeli településeitől egészen Irak határáig húzódnak”* (Davutoğlul idézi Hürriyet Daily News, 2014). A biztonsági zónákra vonatkozó 2015 előtti török alapkoncepció³³ szerint az akkor ISIS által uralt észak-szíriai városokban – Erdoğan elnök ambiciózusabb tervei szerint egészen Aleppóig – húzódó zónák lehetővé tennék (tették volna) a Törökországban tartózkodó szíriai menekültek (egy részének) hazatérését, az érintett városokban élők védelmét, valamint a Szíriában tartózkodó, az országhatárt nem átlépett belső menekültek (IDPs) biztonságos letelepedését (Uo.). Noha Ankara többször hangsúlyozta, hogy nem fog egyedül belefogni a biztonsági zónák kialakításába, a nemzetközi közösség – különösen a szíriai konfliktusban résztvevő államok – felé rendszeresen kommunikálta a zónák létrejöttének fontosságát³⁴, és a konfliktus rendezésében betöltött szerepét (The Washington Post, 2014; Adar, 2020).

³³ A tervek 2016 után konkretizálódtak és bővültek, majd szinte évről évre újra napirendre kerültek.

³⁴ Ez különösen a 2015-ös – Európát is jelentős mértékben érintő – menekültválság kapcsán nyert értelmet Törökország számára. A hároméves szíriai Aylan Kurdi holttestéről készült, a világsajtót bejáró fotók jó alapot szolgáltattak Ankara számára, hogy elmarasztalja a nemzetközi közösséget azért, amiért nem vettek tudomást a biztonsági zónákra vonatkozó tervekről, valamint, hogy bizonyítsa azok legitimitását (Adar, 2020).

3. ábra: Törökország biztonsági zónákra vonatkozó tervei 2014-ben

Forrás: Hürriyet Daily News, 2014.

A határozott kormányzati szerepvállalás, a menekültválság és a nagyszámú szíriai menekült kezelésére létrehozott teljes állami apparátus, valamint a biztonsági zóna újra előkerülő terveinek ellenére elmondható, hogy Törökországnak már a 2015 előtti időszakban is kihívást jelentett a rohamos ütemben növekvő létszámú menekültlakosság. A táborokon kívül élő szíriai menekültek körében olyan szociális és gazdasági kihívások kerültek felszínre, amelyek elsősorban a városokban/falvakban élő szíriaiak törökországi lakás- és munkaerőpiacra, illetve az oktatási rendszerre rótt terheiből; a kulturális és nyelvi különbségekből, valamint a török és a szíriai lakosság közötti feszültségekből adódik (Kirişci, 2014). A Törökországban élő menekültlakosság jelentős része iskolás- vagy munkaképes korú, akiknek korlátozott lehetőségei felerősítették a törökországi munkanélküliség, valamint a gyermekmunka problémáját (Letsch, 2014; Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015: 7). Nem szabad megfeledkeznünk a menekülteket érintő hontalanság kérdéséről sem: az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriai szülők Törökországban született gyermeke nem jogosult sem a török, sem a szír állampolgárságra (Köşer Akçapar – Şimşek, 2018). A szociális juttatások kiterjesztésével, valamint a menekültlakosság növekedésével a török kormánynak szembe kellett néznie a befogadó lakosság vendégszeretetének fokozatos elhalványulásával is (Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015: 8).

Összegzés

Tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy áttekintsük Törökország Szíriapolitikájának (d)evolúcióját a 2011 és 2015 közötti időszakban, megvizsgálva a török stratégia alakulását befolyásoló külső és belső tényezőket. 2011 első felében a török politikai vezetés annak reményében kezdeményezett dialógust a rezsimmal

és (nem hivatalosan) az ellenzékkel, hogy a demokratikus felkelés nyomán kibontakozó politikai folyamatok Törökország érdekeinek megfelelően fognak alakulni. 2011 szeptemberétől Ankara – attól a feltételezéstől vezérelve, hogy a Líbia kapcsán néhány hónappal korábban megvalósult nemzetközi diplomáciai konszenzus megismétlődése, valamint az Egyesült Államok határozott fellépése radikális változást fog eredményezni – egyre mélyebben bonyolódott bele a konfliktusba az ellenzék oldalán. A nagyhatalmi érdekellentétek okozta diplomáciai patthelyzet miatt egyre frusztráltabbá váló török kormány 2012 második felétől válogatás nélkül fegyverezte fel a felkelőket, tekintet nélkül arra, hogy az adott csoport az ellenzék mérsékelt vagy radikális szárnyához tartozik, ami idővel felszínre hozta az Ankara és Washington közötti feszültséget. Törökország számára a szíriai konfliktus nyomán kialakult helyzet a 2014 október és 2015 augusztus közötti időszakban vált igazán aggasztóvá: a PYD által irányított észak-szíriai kurd entitás az Egyesült Államok támogatásával területi expanzióba kezdett, ezzel összefüggésben a kormány és a PKK közötti békefolyamat összeomlott; miközben Törökország egyre nehezebben birkózott meg a folyamatosan növekvő menekültlakossággal, ami egyre súlyosabb kihívás elé állította a török állam szociális ellátórendszerét. Az említett időszak egyetlen, Törökország szempontjából pozitív fejleménye a szíriai kormányerők területvesztesége volt: 2015 nyarára az Aszad-rezsim az ország nyugati tartományjaiba szorult vissza, és immár a túlélésért küzdött (Kareem, 2015). Ezen változtatott – török perspektívából kedvezőtlen módon – Oroszország szeptemberi katonai intervenciója, ami visszahozta a rezsimet az összeomlás szélére, és ezzel radikálisan átrajzolta a szíriai erőviszonyokat. Az orosz beavatkozás emellett mélypontra juttatta a török-orosz viszonyt³⁵, ami – a két államfő 2016 júniusi kibéküléséig – meggátolta Ankarát abban, hogy fellépjen a PYD terjeszkedésével szemben. Ezzel egyidejűleg a török belpolitikában is fontos változások történtek: 2015 tavaszától, mindenekelőtt az elnöki rendszerre való áttérés kérdése kapcsán egyre inkább kiéleződött az ellentét az alkotmánymódosítást szorgalmazó Erdoğan és az azt ellenző Davutoğlu között, ami 2016 májusában utóbbi lemondását eredményezte. Davutoğlu kormányfői pozícióból való távozása jelen tanulmány szempontjából azért különösen releváns, mert a két politikus közül ő volt az, aki az addigi Szíria-politikát kívánta folytatni. Mindezek nyomán a rezsim megdöntésére prioritásként tekintő török

³⁵ Az orosz katonai intervenció nyomán kibontakozó török-orosz válsággal a tanulmány terjedelmi okokból nem foglalkozik.

stratégia 2016 közepére végérvényesen megbukott, helyét egy pragmatikusabb, Észak-Szíriára fókuszáló külpolitika vette át.

Irodalomjegyzék

- Adar, Sinem (2020): [Repatriation to Turkey's "Safe Zone" in Northeast Syria](#). *SWP Comment No. 1.*, German Institute for International and Security Affairs, Centre for Applied Turkey Studies. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Aljazeera (2011): [Turkish foreign minister meets Syria's Assad](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 02.
- Altunışık, Meliha Benli (2016): [The Inflexibility of Turkey's Policy in Syria](#). *IEMed. Mediterranean Yearbook 2016*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 07.
- Arsu, Sebnem (2011): [Turkish Premier Urges Assad to Quit in Syria](#). *The New York Times*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 18.
- BBC (2011): [Thousands of Syrian refugees crowd Turkey border](#), 14 June 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- BBC (2015): [Battle for Kobane: Key events](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 05.
- Bélangier, Danièle – Saracoglu, Cenk (2019): Syrian refugees and Turkey: Whose Crisis? In: Cecilia Menjivar – Marie Ruiz – Immanuel Ness (eds.): *The Oxford Handbook of Migration Crises*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190856908.013.67
- Black, Ian. (2011): [Turkey tells Bashar al-Assad to cease Syria repression](#), *The Guardian*, 23 June 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Booker, Christopher (2004): *The Seven Basic Plots: Why we tell stories*. Continuum, London.
- Cizre, Ümit (2001): Turkey's Kurdish Problem: Borders, Identity, and Hegemony. In: O'Leary, B., Lustick, I. S., Callaghy, T. (eds.): *Right-sizing the State: The Politics of Moving Borders*. Oxford, Oxford University Press.
- Çorabatır, Metin (2016): [The Evolving Approach to Refugee Protection in Turkey: Assessing Practical and Political Needs](#). Washington D.C.: Migration Policy Institute. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Csicsmann László (2020): *Arab tavasz – arab tél? A posztkoloniális államok a Közel-Keleten*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest.
- Csicsmann László – N. Rózsa Erzsébet (2013): A Török Köztársaság az átalakuló Közel-Keleten. *Külgügyi Szemle*, 2013 tavasz: 59-77.

- Daily Sabah (2011a): [Erdogan says Turkey will not close its borders to Syrians](#), June 09, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2011b): [Over 1,000 Syrians flee to Turkey in 24 hours](#), June 09, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2011c): [Turkey braces for thousands more fleeing Syria](#), June 11, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2012a): [Turkey sets up temporary accommodation for influx from Syria](#), March 16, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2012b): [Turkey's Red Crescent prepares for flow of Syrians](#), March 17, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Daily Sabah (2014): [Erdogan: There is a 'superior' mind in PYD's Kobani plots](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 08.
- Davutoğlu, Ahmet (2016): *Stratégiai mélység*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Demirtaş, Serkan: (2015): [Turkey to build new refugee camp for 55,000 Syrians](#), *Hürriyet Daily News*, July 08, 2015. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Directorate General of Migration Management, Ministry of Interior, Republic of Turkey (2020): [Statistics on Temporary Protection](#), DGMM Online. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Dudlák Tamás (2020): [Török külpolitika új alapokon. A szíriai konfliktus kialakulása és a török külpolitika paradigmaváltása, 2011–2012](#). *Világtörténet* 10. (42.) évfolyam 2020. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 09.
- Egeresi Zoltán (2015): [Törökországi parlamenti választás: egy korszak vége?](#) KKI Elemzések, E-2015/27. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 09.
- Egeresi Zoltán (2017): [Ki mit nyert? Több mint egy évvel a menekültügyi „megállapodás” után](#), *Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2017/13. Nemzeti Közszerzői Egyetem. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- Entous, Adam – Parkinson, Joe (2013): [Turkey's Spymaster Plots Own Course on Syria: Hakan Fidan Takes Independent Tack in Wake of Arab Spring](#). *The Wall Street Journal*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 30.
- Erdoğan, M. Murat – Çorabatır, Metin (2019): *Demographic Development of the Syrian Refugee Population and its Potential Impacts on the Education, Employment and Municipality Services in the Near Future*. Udra Programme Research Panel.
- Erdoğan, M. Murat (2020): [Syrians Barometer 2019 – A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey](#). Ankara: Orion Kitabevi. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.

- Federici, Vittoria (2015): The Rise of Rojava: Kurdish Autonomy in the Syrian Conflict. *S AIS Review of International Affairs*, 35 (2): 81-90. DOI: 10.1353/sais.2015.0023
- Gaddis, John Lewis (2020): *A hidegháború*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Gelvin, James L. (2019): *Az új Közel-Kelet: Amit mindenkinek tudnia kell*. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Gokalp Aras, Ela – Mencutek, Zeynep (2015): The international migration and foreign policy nexus: the case of Syrian refugee crisis and Turkey. *Migration Letters*, 12 (3): 193-208.
- Gordon, Phillip H. (2020): *Losing the Long Game: The False Promise of Regime Change in the Middle East*. New York, St. Martin's Press.
- Gunter, Michael, M. (2014): *Out of Nowhere: The Kurds of Syria in Peace and War*. Hurst & Company, London.
- Human Rights Watch (2013): [“No One’s Left” Summary Executions by Syrian Forces in al-Bayda and Baniyas](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 02.
- Hürriyet Daily News (2012a): [Turkey’s failed Syria push](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 20.
- Hürriyet Daily News (2012b): [Ankara welcomes NATO’s Patriot decision, highlights defensive purposes](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Hürriyet Daily News (2012c): [More Syrian refugees come to Hatay camps](#), January 07, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Hürriyet Daily News (2013): [Al-Assad will pay heavy price for only showing ‘courage’ to babies in cradle: Turkish PM](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- Hürriyet Daily News (2014): [Turkey outlines locations for potential safe zone in Syria](#), 16 October, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- İçduygu, Ahmet (2015): [Syrian Refugees in Turkey – The Long Road Ahead](#), Migration Policy Institute, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- International Crisis Group (2014): [Flight of Icarus? The PYD’s Precarious Rise in Syria](#). Utolsó hozzáférés: 2011. 11. 04.
- Itani, Faysal – Stein, Aaron (2016): [Turkey’s Syria Predicament. Atlantic Council Rafik Hariri Center for the Middle East](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 03.
- Kirişçi, Kemal – Ferris, Elizabeth (2015): [Not likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey – and the International Community](#). *Turkey Project Policy Paper*, No. 7, September 2015. Center on the United States and Europe at Brookings. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.

- Kirişci, Kemal (2014): [Syrian Refugees and Turkey Challenges: Going Beyond Hospitality](#). Brookings Institution, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- Kissinger, Henry (2015): *Világrend*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Köşer Akçapar, Şebnem – Şimşek, Doğuş (2018): [The Politics of Syrian Refugees in Turkey: A Question of Inclusion and Exclusion through Citizenship](#). *Social Inclusion*, 6 (1): 176-187. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22. DOI: <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1323>
- Kraushaar, Wolfgang (2014): *Diplomások lázadása: Az arab tavasztól az Occupy mozgalomig*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Letsch, Constanze (2014): [Syrian refugees trigger child labour boom in Turkey](#). *The Guardian*, 2 Sep 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Martin, Natalie (2018): The A.K. Party and the Kurds since 2014: a discourse of terror. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 45 (4): 543-558. DOI: 10.1080/13530194.2018.1430531.
- McClelland, Mac (2014): [How to Build a Perfect Refugee Camp?](#) *The New York Times*, Feb. 13, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- Memişoğlu, Fulya (2018): [The Syrian Community in Turkey: Perspectives, Prospects and Policies](#). *Public Policy and Democracy Studies*, Istanbul. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- N. Rózsa Erzsébet (2015): *Az Arab Tavasz: A Közel-Kelet átalakulása*. Osiris Kiadó – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.
- North Atlantic Treaty Organization (1949): [Az Észak-Atlanti Szerződés](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 10.
- North Atlantic Treaty Organization (2013): [NATO support to Turkey: Background and timeline](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Orhan, Oytun – Senyücel Gündoğar, Sabiha (2015): [Effects of the Syrian refugees on Turkey](#). *ORSAM Report No: 195*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Pénzváltó Nikolett (2016): Délkelet-Törökország újra lángol. *Nemzet és Biztonság*, 2016/2. szám: 17–39.
- Phillips, Christopher (2012): [Into the Quagmire: Turkey's Frustrated Syria Policy](#). *Chatham House Briefing Paper*. MENAP BP 2012/04. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 02.
- Póczik Szilveszter (2011): *Az iszlám forradalom: Négy műhelytanulmány a radikális iszlámról*. Publikon Kiadó, Pécs.

- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2012): [Speech Delivered by Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey at Group of Friends of Syrian People Meeting, 24 February 2012, Tunis](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 22.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2012): [Speech Delivered by Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey at the UN Security Council, 30 August 2012, New York](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 24.
- Savran, Arin (2020): The Peace Process between Turkey and the Kurdistan Workers' Party, 2009–2015, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22 (6): 777-792. DOI: 10.1080/19448953.2020.1801243.
- Schmidinger, Thomas (2018): *Rojava Revolution, War, and the Future of Syria's Kurds*. London, Pluto Press.
- Schmidt, Søren (2018): The Power of 'Sultanism': Why Syria's non-violent protests did not lead to a democratic transition. In: Raymond Hinnebusch – Omar Imady (szerk.): *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory*. Routledge, New York: 30-43.
- Shaheen, Kareem (2015): [String of losses in Syria leaves Assad regime increasingly precarious](#). *The Guardian*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 11.
- The Kurdish Project: [Syria \(Rojava or Western Kurdistan\)](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 01.
- The Wall Street Journal: [Our Non-Ally in Ankara Turkey bugs out of the anti-ISIS coalition. Why not a base in Kurdistan?](#) Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- The Washington Post (2014): [A safe zone in Syria would be a forward step in the Islamic State fight](#), Dec 4, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Tsarouhas, Dimitris (2019): Turkey and the European Migration Crisis, In: Alexandra Prodromidou – Pavlos Gsakis (eds.): *Along the Balkan Route: The Impact of the Post-2014 Migrant Crisis on the EU's South East Periphery*. Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin: 28-44.
- Tür, Özlem – Kumral, Mehmet Akif (2016): Paradoxes in Turkey's Syria Policy: Analyzing the Critical Episode of Agenda Building. *New Perspectives on Turkey*, 55: 107–132. DOI: 10.1017/npt.2016.24.
- UNHCR (2015): [Global Trends – Forced Displacement in 2015](#). UNHCR, Geneva. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- UNHCR (2015): [Syrian Refugees in the Region](#) (March 18th 2015), UNHCR, Geneva. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.

- Ünver, H. Akin (2016): [Schrödinger's Kurds: Transnational Kurdish Geopolitics in the Age of Shifting Borders](#). *Columbia Journal of International Affairs*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 11.
- World Bank (2015): [Turkey's Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead](#), *World Bank Group*, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- Yeğen, Mesut (2015): [The Kurdish Peace Process in Turkey: Genesis, Evolution and Prospects](#). *Instituto Affari Internazionali, Working Paper 11*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- Yetkin, Murat (2012a): [Syria shot Turkish jet in front of many eyewitnesses](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 21.
- Yetkin, Murat (2012b): [The winds of war](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 21.
- Yetkin, Murat (2015a): [AKP talking with CHP, but acting with MHP](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 29.
- Yetkin, Murat (2015b): [Kurdish opposition HDP hits Erdoğan's super-presidency plan for Turkey](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Yetkin, Murat (2015c): [Turkish army reluctant over government will to intervene in Syria](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 27.
- Yüksel, Engin (2019): [Strategies of Turkish proxy warfare in northern Syria: Back with a vengeance](#). Clingendael CRU Report. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 27.

Abstract

Turkey's Syria-strategy between 2011 and 2015

The main aim of the paper is to provide a detailed analysis of Turkey's Syria policy in the period between 2011 and 2015. After a brief overview of the „Arab spring”, the second chapter of the study presents Ankara's journey from hesitation to proxy-warfare, through the analysis of Turkish political communication. The third segment intends to reveal the connection and interaction between the territorial expansion of the autonomous Kurdish region in North Syria, the Turkish-Kurdish relationship within Turkey, and the June 2015 Turkish general election. The fourth chapter examines the effects of the Syrian refugee crisis on the Turkish state from a humanitarian perspective. According to the final conclusion of the authors, Ankara – driven by excessive ambitions and false assumptions – got involved in the Syrian conflict to such an extent by 2012, that it lost its opportunities of backing out; and as a result of the rising geopolitical, economic and social challenges, the Turkish Syria-strategy aiming at regime change has failed.

Keywords: *Turkey; Syria; geopolitics; Kurdish-issue; refugee-crisis*